

Inhoud

	Op zoek naar monsterdieren	8
	Eenhoorns en draken	13
	Verhalen, vergif en een hoorn	15
	Van feit naar fabel	17
	Verhalen, draken en ridders	18
	Van feit naar fabel	21
	Drakenpolitiek	21
	Yeti	23
	Verhalen, een voetstap en een botje	24
	Ontdekkingsreizigers uit het Westen	26
	Fabels en feiten	31
	Wat zou het kunnen zijn?	33
	Bigfoot	35
	Orang Pendek	36
	Reuzenzeeslangen	37
	Verhalen, een bouwpakket en blauwe ogen	39
	Wat zou het kunnen zijn?	49
	Gevleugelde giganten	53
	Roekh	55
	Dondervogel	59
	Kongamato	61
	Wat zou het kunnen zijn?	65
	Reuzeninktvis	67
	Verhalen, de zeelui en de kraken	68
	Leve de reuzeninktvis	76
	Nessie, het Monster van Loch Ness	77
	Verhalen, een foto en een nijlpaardpoot	79
	Fabels en feiten	83
	Wat zou het kunnen zijn?	86
	En nu	90

Op zoek naar Monsterdieren

Dit boek gaat over dieren. Over heel speciale dieren, want het is niet zeker of ze werkelijk bestaan. Zijn ze fabel of feit? Daarover wordt nog steeds gedebatteerd. Toch zijn sommige van die dieren wereldberoemd, zoals het Monster van Loch Ness, een prehistorisch dier dat zou leven in een Schots meer. Of de Yeti, de 'Verschrikkelijke Sneeuwman', waarvan bergbeklimmers op de Himalaya sporen vinden in de sneeuw. Het zijn allemaal dieren waar al heel lang verhalen over bestaan, die nog steeds tot de verbeelding spreken en opduiken in boeken, films en games. Nog steeds worden er expedities uitgerust in de hoop ze te vinden.

Draken en eenhoorns?

Dit boek gaat niet over dieren waarvan we zeker weten dat ze niet bestaan, behalve dan in ons hoofd. Maar we maken direct een uitzondering. De draak en de eenhoorn krijgen hier wel een plek. Heel lang werd gedacht dat deze dieren werkelijk rondliepen. Pas in de 18de eeuw, toen de natuur systematisch werd bestudeerd, en eenhoorn noch draak zich vertoonde, werden ze definitief naar het rijk der fabelen afgevoerd. Maar ze hebben allebei zo'n interessante voorgeschiedenis dat ze hier wel even langskomen.

Onderzoekers en wandelaars

Het zal bovendien niet uitsluitend gaan over monsterdieren, maar ook over de mensen die onderzoek doen naar deze beesten. Soms ging ze dat makkelijk af. 'Ik was gewoon lui', vertelt een onderzoeker van het Monster van Loch Ness, 'lekker de hele dag aan het meer zitten en kijken of het monster opduikt met de kans in één klap wereldberoemd te worden'. Anderen zwoegden zich omhoog in de Himalaya bij twintig graden onder nul. Of ze lieten zich zakken in een onderzeeboot in de donkere diepzee, op zoek naar de reuzeninktvis. De ijzige kou in of je opsluiten in een kleine duikboot, wat een vreselijk idee. Wel gingen wij, schrijvers van dit boek, op pad naar Loch Ness, liepen door Canadese bossen op zoek naar een Bigfoot, en zochten naar onbekende mensachtigen in Indonesië. We lazen tientallen boeken en artikelen van onderzoekers, en verslonden verhalen van mensen die door een onbekend dier verrast werden.

Bernard Heuvelmans,
de grondlegger van de
cryptozoölogie in 1968.

Cryptozoölogie

Eén van die onderzoekers is de Belgische Bernard Heuvelmans (1916–2001), de grondlegger van de cryptozoölogie. Hij studeerde zoölogie in Brussel. Maar interessanter dan tijgers en neushoorns bestuderen vond hij het om op zoek te gaan naar 'onontdekte' dieren. Hij deed dat zonder zijn huis te verlaten. Hij verzamelde tijdschriften, reisverslagen en kranten met verhalen van mensen die zeker wisten dat ze iets gekks hadden gezien, iets groots en onbekends. Wat hadden ze precies gezien? Hadden ze een foto gemaakt of een dood dier meegenomen? Nee, dat is nu net het probleem, bewijs was er zelden. De camera deed het niet, het ging te snel, of de onderzoeker schrok zo van het vreemde wezen dat hij zelf hard weg holde. Wel werden er sporen gefotografeerd, en vreemde haren en botjes verzameld. Maar die haren en botjes bleken later meestal van een geit te zijn, of van een aap, of een mens. Veel wetenschappers vinden het idee, dat er nog ergens een dinosaurius zou rondzwemmen, bespottelijk. Evenals de gedachte dat er zich misschien wel een Neanderthaler schuilhoudt in de Canadese bossen. En dat, vindt Bernard Heuvelmans, is niet terecht. Hij noemt zijn onderzoeksterrein de cryptozoölogie: zoölogie, maar dan met cryptische, dat wil zeggen onduidelijke en onvolledige, gegevens. Het gaat Heuvelmans om de zoektocht naar dieren waarvan het bestaan wordt vermoed, maar waarvoor wetenschappelijke bewijzen ontbreken. Hij wilde die vermoedens serieus onderzoeken. Nu moeten we er direct bij zeggen: de cryptozoölogie houdt zich niet bezig met een mier of een nieuwe sprinkhaansoort. Het gaat om groot en sensationeel. Dat maakt de kans op een ontdekking natuurlijk kleiner, maar het kan wel. Er worden nog wel eens nieuwe grote dieren ontdekt.

Fabel of feit?
Coll. Max Kühbandner.

Komodovaraan, de 'draak' die in 1912 werd ontdekt.

Nieuwe dieren

Ruim 100 jaar geleden, in 1902, zagen onderzoekers in de oerwouden van Zaïre een groot gestreept dier. Misschien een zebra of een giraffe? De lokale bewoners vertelden al lang over dit dier maar niemand wilde hen geloven. Het wezen werd uiteindelijk gevangen en okapi gedoopt. In diezelfde tijd, maar aan de andere kant van de wereld, in Indonesië, fluisterde men over een drakeneiland. Daar woonden reusachtige draken die op herten en soms zelfs op mensen joegen. Onzin? Niet helemaal. In 1910 ging een Nederlandse militair op onderzoek en trof op het eiland Flores inderdaad monsterlijke reuzenhagedissen. In 1912 werd het dier wetenschappelijk beschreven: de komodovaraan trad toe tot het officiële dierenrijk. Er wonen er nu zelfs twee in dierentuin Artis. En dat is nog niet alles. In 1999 werd in het bosgebied tussen Laos en Vietnam door een groepje biologen een tot dan toe onbekend

Okapi, ontdekt in Zaïre in 1902.

zoogdier gevonden. Ze zagen bij een hut huiden hangen met vreemde strepen. Het bleken de huiden van een saola, een dier dat lijkt op een antilope maar na DNA-analyse tot de runderen wordt gerekend. Vermoedelijk leven er minder dan 800 exemplaren in het wild; één van de zeldzaamste zoogdieren ter wereld. Dit toont aan, stellen cryptozoölogen, dat het vinden van een populatie grote dieren een serieuze optie blijft.

Levende fossielen

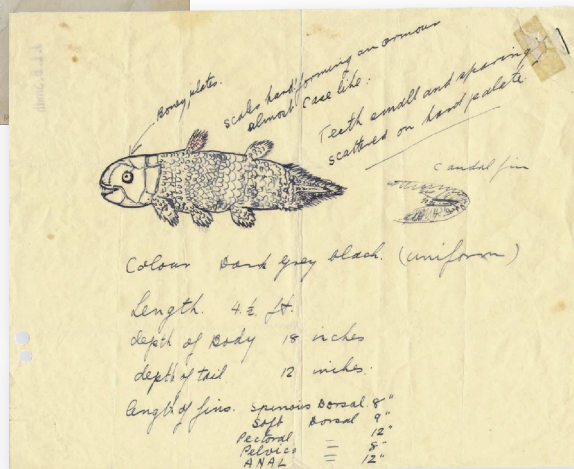
Is het mogelijk dat er nog ergens levende fossielen zijn? Dat zich nog ergens - in de zee, in de hoge bergen, in een diep meer - een dier verstopt dat we alleen kennen als fossiel, bijvoorbeeld een dinosaurus? Of een vroege menssoort? Bernard Heuvelmans vond dat niet onwaarschijnlijk. Het zou een mooie verklaring zijn voor het bestaan van de Verschrikkelijke Sneeuwman in de Himalaya, meende hij. Een interes-

sante gedachte, zeggen ook andere cryptozoölogen. Ze noemen het een 'restpopulatie', een vergeten groepje mensen of dieren dat in een afgelegen streek ongestoord voortleeft. Het beroemdste voorbeeld is dat van de coelacanth, een prehistorische vis. Toen een visser in 1938 een wel zeer merkwaardige vis uit zee haalde voor de oostkust van Zuid- Afrika, begreep hij direct dat dit iets bijzonders was. Het dier had vreemde schubben, een driehoekige staart en kwastjes aan zijn vinnen. Hij bracht de vis naar het lokale museum en daar moest de beduusde conservator vaststellen dat de vis sprekend leek op een fossiel van 70 miljoen jaar geleden. Het nieuws ging de wereld over. De coelacanth is niet uitgestorven, hij leeft!

Fossiel van een coelacanth, coll. Teylers Museum.

Dat neemt niet weg dat de kans op een levend fossiel bijzonder klein is. Om als soort te overleven, moet er sprake zijn van een populatie; minstens enkele tientallen. We denken onbewust aan 'de' Yeti en 'het' Monster van Loch Ness, maar in feite moeten er hele Yetifamilies rondlopen en scholen babymonstertjes in Loch Ness zwemmen, om als soort levensvatbaar te zijn. Maar daar hoor je weinig over.

Coelacanth, getekend door de ontdekker Marjorie Courtenay Latimer in 1938.

Hersenschimmen

De kans een monsterdier tegen te komen is dus niet groot. Toch worden ze gezien. Het is zelfs een van de belangrijkste bronnen voor de cryptozoölog: verslagen van mensen die 'iets' zagen. Hoe betrouwbaar zijn dat soort waarnemingen? We hebben veel verhalen gelezen en mensen gesproken met een overtuigend verhaal, waarvan later toch bleek dat ze zich vreselijk hadden vergist. Dat die monsternek die boven het water uitstak, in werkelijkheid een vreemd gevormde

Deze 'gems-van-de hoge-Alpen' zou, volgens de lokale bevolking, eieren leggen om zo de barre weersomstandigheden beter te kunnen trotseren. Coll. Max Kühbandner.

tak bleek te zijn. Dat de Bigfoot die ze zagen weghollen tussen de bomen even later toch een beer was. Onze hersenen zijn nu eenmaal zo geprogrammeerd dat ze een onvolledig beeld aanvullen tot iets dat we verwachten te zien. Daarnaast zijn er altijd grappenmakers en vervalzers; mensen die verhalen verzinnen om in de krant te komen, die nepsporen maken of dieren opzetten die zijn samengesteld uit verschillende onderdelen. Het lijkt allemaal net echt, maar is dat echt niet. Het blijft dus zaak kritisch om te gaan met de informatiebronnen èn met de eigen observaties.

Blijf zoeken

Met deze kennis in het achterhoofd begint de zoektocht naar monsterdieren, in het spoor van de ontdekkingsreizigers, wetenschappers en wandelaars. En we hopen natuurlijk een echt monster tegen te komen. Want daar zijn we het snel over eens: het is veel spannender varen op Loch Ness met het idee dat je misschien een monster ziet, dan dat je zonder die stille hoop op een donker en diep meer rond tuft.

Een wolpertinger, een dier dat zou voorkomen in de Beierse Alpen. Hij wordt beschreven als een knaagdier met een gewei en soms met vleugels. Coll. H. Italiaander.

Eenhoorns en Draken

Seraffa

Cocodrillus

Unicornus

Capre de
India

Camelus

Salemandra

Non constat de noie

354/57

Decorative ribbon and handwritten text.

Eenhoorns en Draken

In Europa werd lange tijd niet getwijfeld aan het bestaan van eenhoorns en draken. Er waren overtuigende heldenverhalen over gevechten tussen ridders en draken. Beide dieren werden genoemd in de Bijbel. Afbeeldingen leken natuurgetrouw en apothekers verkochten poeders van gemalen eenhoorn-hoorn en drakeneieren als medicijn. Reizigers hadden ze bovendien gezien, zelfs in de Zwitserse Alpen kwamen ze voor. Pas in de 18de eeuw neemt het geloof in draken en eenhoorns af. Het worden fabeldieren – al is hun aanwezigheid, in de *fantasy* wereld, tegenwoordig groter dan ooit.

Verhalen, vergif en een hoorn

De eenhoorn wordt al genoemd in de Bijbel en de klassieke oudheid, maar een belangrijke rol speelt het dier pas in de middeleeuwse verhalen en geschriften.

400-300 v. Chr. De Grieken

In de Griekse oudheid werd gedacht dat de eenhoorn voorkwam van het Midden-Oosten tot Azië. De eenhoorn figureert in de verhalen over de wonderlijke natuur van deze exotische streken, bevolkt door allerhande fabeldieren en hondkoppige mensenrassen. Griekse geleerden beschrijven de eenhoorn als een witte ezel, met een lange hoorn die magische krachten bezit. Maar het is duidelijk dat de Grieken zelf die verre natuur nauwelijks kenden. Aristoteles dacht bijvoorbeeld dat de oryx gazelle ook maar één hoorn had.

De Bijbel

Belangrijk voor het geloof in het bestaan van de eenhoorn was dat het dier in de vroege Bijbelvertalingen werd genoemd. En wat in de Bijbel staat, gold voor gelovigen lange tijd als onfeilbaar. Alleen: in dit geval ging er bij de vertaling iets mis. Toen de Bijbel werd ver-

Linkerpagina: Houtsnede met eenhoorn, giraffe en krokodil van Erhardt Rewich in Von Breydenbach, coll.UvA, 1488.

taald van het Hebreeuws naar het Grieks, sloop er een foutje in. Het Hebreeuwse woord *re'em*, dat vermoedelijk verwijst naar een 'wilde stier' (mogelijk doelde men op de inmiddels uitgestorven oeros), werd vertaald met het Griekse *monokeroos*, wat eenhoorn betekent. Zo kwam het dier in de Bijbelvertalingen terecht. En nu hij door het schrift onomstotelijk bestond, werd hij ook gezien. Zo beschrijft een Duitse pelgrim, Bernard von Breidenbach, in 1483 op pelgrimstocht naar het Heilige Land, de eenhoorn die hij ziet in de Sinai woestijn. Op de top van een berg staat een groot dier, waarin de gids een eenhoorn herkent. Bespieden ze misschien een oryx gazelle, gezien vanaf de zijkant, en zagen ze niet dat het dier twee hoorns heeft? De waargenomen exotische dieren worden afgebeeld in het verslag van de tocht. We zien de eenhoorn, maar ook de minstens zo wonderlijke, werkelijk bestaande giraffe en krokodil.

circa 1295 Marco Polo ziet een eenhoorn

Al eerder dan de pelgrims had Marco Polo, de ontdekkingsreiziger die in de 13de eeuw India, China en Indonesië bereisde, een echte

eenhoorn gezien. Op de terugreis van China landt hij op Sumatra, Indonesië. Daar zijn zowel olifanten als eenhoorns aanwezig. Deze laatsten zijn kleiner dan de olifanten en hebben even dikke poten. De hoorn staat midden op de zware, neerhangende kop. Het dier wentelt zich graag in de modder.

Marco Polo benadrukt dat dit grove dier helemaal niet lijkt op de elegante eenhoorn uit de bekende verhalen. Niet zo verwonderlijk, want hij zag natuurlijk... een neushoorn, een dier dat op Sumatra voorkomt en dat de ontdekkingsreiziger blijkbaar nog nooit had gezien.

Rechts: Eenhoorn in C. Gessner, coll. Teylers Museum, 1551.

Onder: Neushoorn, Albrecht Dürer, coll. Teylers Museum, circa 1515.

